GUDELIŲ (LENKIŠKIŲ) PILKAPYNAS

Laurynas KURILA

2002 m. atnaujinti Gudelių (Lenkiškių) (Vilniaus r.) pilkapyno (A 1237P) tyrinėjimai (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 69–72) buvo tęsiami 2003 m. Pilkapyno teritoriją kertančioje aukštos įtampos elektros linijos proskynoje po 1987–1989 bei 2002 m. vykdytų tyrinėjimų liko keturių buldozeriu nustumdytų pilkapių liekanos ir šeši suplokštėję pilkapiai. 2003 m. ištirtas suardytas pilkapis 8 (64), buvęs elektros linijos proskynoje (21 pav.). Tyrinėjimai vykdyti pagal KVAD archeologinių vertybių, žalojamų kvartalinių linijų, programą.

Ištirtasis pilkapis buvo centrinėje pilkapyno dalyje. Prieš tyrinėjimus spėjamoje sampilo vietoje buvo ryškus tik iš aplinkos išsiskiriantis menkai apžėlęs maždaug 9,5x7,5 m skersmens plotas. Aiškesnių sampilo liekanų neišlikę. Pilkapio vieta tarsi perkirsta buldozerio vėžių. R ir P suardyto sampilo pusėje žemės paviršiuje matyti keli 55x45x38, 20x8x9, 15x12x9, 18x15x15 cm ir panašaus dydžio akmenys, sudarantys netaisyklingą puslankį. Keliose vietose žemės paviršiuje rasta smulkių degintinių kauliukų.

Nukasus velėną, po ja atidengtas gelsvo sampilo smėlio sluoksnis su nežymiais kiek tamsesnio smėlio intarpais. Šis sluoksnis nestoras, vos 5–24 cm. Didžioji jo dalis nustumdyta įrengiant elektros liniją. Po sampilo smėliu pasiektas pilkas pilkapio pagrindo be degėsių priemaišos sluoksnis. Kai kuriose vietose jau 15–18 cm gylyje pasirodė geltonas įžemio smėlis. Apie 30–40 cm gylyje jis pasiektas praktiškai visame tirtame plote. Tiktai sampilo Š ir R pakraščiuose įžemis buvo kiek giliau. Šiose vietose dar prieš pilant pilkapį greičiausiai būta natūralaus nuolydžio.

Dar nukasant velėną pilkapio ŠR pakraštyje rasta nedidelė lipdytos keramikos su smulkiomis grūsto granito priemaišomis šukė (priedugnis). Velėnoje, sampilo smėlyje bei įžemio sluoksnyje įvairiose pilkapio vietose rastos keturios titnago nuoskalos.

Pilkapis buvo apjuostas akmenų vainiku. Dalis jo akmenų buvo matyti dar žemės

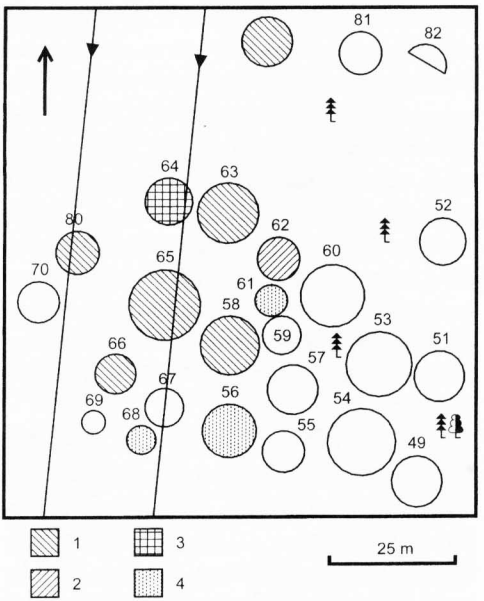

21 pav. Gudelių (Lenkiškių) pilkapyno situacinio plano dalis (1 – 1987–1989 m. ištirti pilkapiai, 2 – 2002 m. ištirtas pilkapis, 3 – 2003 m. ištirtas pilkapis, 4 – 1988 m. suardytų pilkapių liekanos). *L. Kurilos brėž.*

Fig. 21. Part of situational plan of Gudeliai (Lenkiškės) barrow cemetery (1 – barrows investigated in 1987–1989, 2 – barrow investigated in 2002, 3 – barrow investigated in 2003, 4 – remains of destroyed barrows in 1988.

paviršiuje. Apie 10–15 cm gylyje išryškėjo ištisinė konstrukcija. Jos viršus galutinai atidengtas apie 20 cm gylyje. Akmenų vainiko išlikę apie du trečdalius, likusioji dalis (sampilo R ir V pusėse) greičiausiai nustumdyta buldozeriu. Vainikas 1–2 aukštų, tiktai Š ir P sampilo pusėse vietomis 3–4 aukštų. P pusėje atidengta padrika smulkesnių (24x13x19, 16x12x8 cm ir panašaus dydžio) akmenų konstrukcija. Kitur akmenys dėti tvarkingai, eilėmis, priderinant vieną prie kito. Apačioje guldyti stambesnieji (60x45x32, 52x49x35 cm ir t. t.), ant jų – smulkesnieji (22x20x15, 16x12x9 cm ir t. t.) akmenys. Apatiniai vainiko akmenys gulėjo ant pilkos pirminio paviršiaus žemės. Vainiku greičiausiai buvo apjuostas jau supiltas pilkapis, o vėliau iš išorės akmenys dar užpilti smėliu. Akmenų vainiko aukštis įvairus, priklausomai nuo pirminio reljefo. Aukščiausias (iki 0,7 m) jis sampilo Š pusėje, kur būta natūralaus nuolydžio. Apie pirminį konstrukcijos aukštį spręsti sudėtinga, nes nemažai viršutinių akmenų išjudinti iš pirminės padėties. Vainiko vidinis skersmuo (taigi ir pirminis pilkapio skersmuo) – 7,2–7,8 m.

Pilkapyje aptikti du degintiniai kapai. *Kapas 1* buvo įrengtas pilkapio centre, ant pirminio žemės paviršiaus. Prieš įrengiant kapą žemės paviršius 2,2–2,5 m² plote buvo pabarstytas degėsiais, greičiausiai atneštais iš laidotuvių laužo. Šiame sluoksnyje aptikta ir šiek tiek degintinių kauliukų, veikiausiai pakliuvusių čia atsitiktinai, kartu su degėsiais. Likusieji kauliukai, švariai išrinkti iš laužo, paskleisti degėsingos dėmės viduryje, netaisyklingo apskritimo formos apie 0,5 m² plote. Jie 10–20 cm storio sluoksnyje sumaišyti su šviesiai pilka žeme. Galbūt kauliukai buvo nedidelėje duobutėje, iškastoje prieš tai supiltų degėsių sluoksnyje. Greičiausiai šiam kapui priklausė ir pavieniai žemės paviršiuje rasti kauliukai. Vienintelė kapo įkapė – geležinis apdegęs sagties liežuvėlis (22:1 pav.) – rasta šviesiai pilkos žemės dėmės R pakraštyje, jos paviršiuje. VU MF doc. dr. R. Jankausko atliktos osteologinės analizės duomenimis, kape buvo palaidotas vienas asmuo –17–20 m. jaunuolis.

Kapas 2 buvo apie 2 m į R nuo pilkapio centro. Degintiniai kauliukai buvo supilti į pirminiame žemės paviršiuje iškastą ovalią, 55x38 cm skersmens ir apie 70 cm gylio duobutę smailėjančiu dugnu. Švariai iš laužo išrinkti kauliukai per visą duobutės gylį sumaišyti su pilku jos užpildu. Tiktai pačiame duobės dugne rasta keletas smulkių degėsių. Dalis kauliukų 2–4 cm storio sluoksniu netaisyklingo apskritimo formos apie 0,7 m² plote išbarstyti pirminio žemės paviršiaus lygyje jau užkasus duobutę. Kapo duobė įrėminta keturiais lyg rombo forma išdėstytais akmenimis. Akmenys guli ant pilkapio pagrindo. Vis dėlto tai gali būti ir akmenų vainiko liekanos (netoliese, už 2 m į R, vainikas suardytas). Kape aptiktos trys įkapės. Pačiame kapo duobės viršuje, jos P pakraštyje, greta akmens rasta geležinė yla (22:2 pav.), o 24 cm gylyje duobutės R pakraštyje bei 36 cm gylyje duobutės Š pakraštyje – du žalvariniai įvijiniai žiedai (22:3, 4 pav.). Visos įkapės neapdegusios. Osteologinės analizės duomenimis, kape buvo palaidota 18–20 m. moteris.

Ištirtasis pilkapis priklauso Rytų Lietuvos pilkapių kultūrinei grupei. Pagal akmenų vainiką jį tik apytiksliai galima datuoti I tūkstantmečio viduriu arba antrąja puse. Kapuose aptikti radiniai taip pat nesuteikia pakankamai duomenų paminklo chronologijai nustatyti. Sagties liežuvėlis iš kapo 1, nors visos sagties forma lieka neaiški, greičiausiai turėtų priklausyti V–VII a. (Butėnas E. Sagtys iš

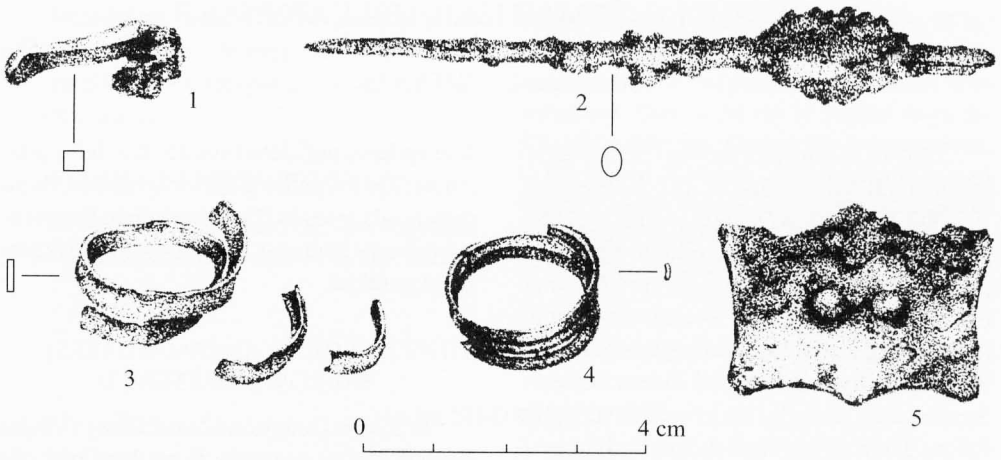

22 pav. Gudelių (Lenkiškių) pilkapyno radiniai: 1 – sagties liežuvėlis, 2 – yla, 3, 4 – įvijiniai žiedai, 5 – apkalas (1 – kapas 1, 2–4 – kapas 2, 5 – pažeista pilkapyno teritorija). *D. Salukytės pieš.*
Fig. 22. Finds of Gudeliai (Lenkiškės) barrow cemetery: 1 – buckle tongue, 2 – awl, 3, 4 – spiral rings, 5 – plating (1 – grave 1, 2–4 – grave 2, 5 – destroyed territory of barrow cemetery).

Rytų Lietuvos pilkapių (tipai, paskirtis) // *LA*. V., 1999, t. 18, p. 39–40, 48, pav. 2–3). Įvijiniais žiedais Rytų Lietuvoje puoštasi visą vidurinįjį geležies amžių. Sprendžiant iš konstrukcijos, abu kapai įrengti vienu metu. Titnago nuoskalos bei keramikos šukė veikiausiai yra ankstesnių šioje vietoje buvusių gyvenviečių pėdsakas.

Tyrinėjimų metu elektros linijos proskynoje buvo pradėta stumdyti žemes buldozeriu. Sustabdžius darbus ir patikrinus pažeistą plotą pilkapyno teritorijos ŠR pusėje metalo ieškikliu, aptiktas geležinis apkalas su dviem žalvarinėmis kniedėmis (2:5 pav.). Taigi tikėtina, kad šioje vietoje esama seniau sunaikintų pilkapių liekanų.

GUDELIAI (LENKIŠKĖS) BARROW CEMETERY

In 2003 in Gudeliai (Lenkiškės) (Vilnius district) barrow cemetery, destroyed barrow 8 (64) was investigated. The barrow was found to have a remainder of a stone circle and two cremations. Grave 1 was arranged on the initial surface turf. A single burial item – an iron buckle tongue was found in the grave. Grave 2 was arranged in a pit beneath the initial surface turf. An awl and two bronze spiral rings were found in it. The investigated barrow is typical to the Eastern Lithuanian Barrow culture and is dated to the middle or the 2nd half of the 1st millenium A.D. Excavations also revealed remains of earlier settlements.